

KRAFL, P. *Dějiny církevního práva v českých zemích ve středověku.*
Olomouc: Středoevropské centrum slovanských studií, *Ius canonicum medii aevi,*
Volumen 3, 2022, 414 s.

V posledních desetiletích vyšlo navzdory často nepříznivým vnějším okolnostem velké množství studií, zabývajících se dějinami práva ve středověku. Jména jako Miroslav Boháček, Jiří Kejř, Zdeňka Hledíková a Rostislav Zelený se objevovala pravidelně v periodikách, jakými byly a dosud jsou Studie o rukopisech, AUC-HUCP, PHS a další. Byly to příspěvky vynikající kvality, i když v dobách komunismu nuceně publikované pouze v periodikách, vycházejících někdy jen v nákladech pouhých 300 výtisků. Představují dodnes cenný přínos v historickoprávním bádání, na jehož základech je možné dále stavět. Obnova demokracie v naší zemi přinesla do této oblasti významné oživení. Dále vychází mnoho dílčích studií i některé monografie, z nichž nejvýznamnější vydal na sklonku svého života J. Kejř (Dějiny pražské právnické univerzity), a také další knihy a články, pojednávající o našich významných právnících středověku, jakými byli např. Štěpán z Roudnice, Mikuláš Puchník či Kuneš z Třebovle. Doposud však chyběla publikace, která by shrnula moderní výsledky bádání v oblasti českého středověkého církevního práva a dala mu ucelenou linii, podobným způsobem, jak se o to již na začátku 20. století pokusil Emil Ott ve své studii *Das Eindringen des kanonischen Rechts, seine Lehre und wissenschaftliche Pflege in Böhmen und Mähren während des Mittelalters*, vydané v roce 1913. Na středověkou recepci římského práva v souvislosti s římsko-kanonickým procesem se zaměřil stejný autor ostatně už v roce 1879 v knize *Beiträge zur Receptions-geschichte des römisch-canonischen Processes in den böhmischen Ländern*. Na něj pak navázal Miroslav Boháček v roce 1975 ve své studii *Einflüsse des römischen Rechts in Böhmen und Mähren*, publikované v renomované milánské edici *Ius Romanum Medii Aevi*.

Významným impulsem k novému systematickému studiu středověkého církevního práva byl vědecký kongres s názvem SACRI CANONES SERVANDI SUNT, který se konal v Praze ve dnech 22.–24. listopadu 2006. Pavel Krafl, který byl hlavním organizátorem a editorem sborníku z tohoto kongresu, zveřejněného v roce 2008, zařadil do sborníku také svůj vlastní rozsáhlý příspěvek, pojednávající souhrnně o církevním právu v Čechách a na Moravě ve 13.–15. století. V následujících letech byly napsány další hodnotné příspěvky k tématům z této oblasti, ale chyběla zde sjednocující publikace, která by celkově zachytila současný stav, navrhla systematické rozdělení oboru a podala kompletní přehled doposud vydaných studií. Této naléhavé potřebě vyšel nyní vstříc P. Krafl se svou novou publikací s titulem *Dějiny církevního práva v českých zemích ve středověku*.

Na začátku své nové knihy se P. Krafl pokouší o vyřešení důležitého metodologického problému. Pojmy církevní právo nebo kanonické právo bývají totiž užívány různými autory nejednotně, většinou jako synonymum s totožným významem. P. Krafl vysvětluje,

jak vztah mezi těmito dvěma pojmy chápe on. Církevní právo je pro něj širším pojmem, zahrnujícím veškeré právo, které vzniklo v církevní oblasti. To pak se dá rozdělit na tři části: první část tvoří kanonické právo, což znamená právo obecně platné pro celou univerzální církev (papežské dekretály, dekrety ekumenických koncilů, soukromé a úřední sbírky obecně platného kanonického práva), druhou část představuje církevní právo partikulární (právo určené místním církvím nebo řeholním řádům), třetí část církevního práva pak tvoří normativní akty, upravující vztah mezi církví a světskou mocí.

V hlavní části práce, rozdělené do kapitol II.–XI., je v publikaci pojednáno o jednotlivých tématech středověkého církevního práva, a to konkrétně z perspektivy českých zemí. Nejprve jsou popsány prameny a literatura, vztahující se k jednotlivým obdobím a jednotlivým tematickým okruhům církevního práva (s. 19–68), další kapitola se pak zabývá vývojem postavení církevního práva v českých zemích ve středověku, od doby Velké Moravy až do doby úpadku, zapříčiněného husitským hnutím (s. 69–86). Čtvrtá kapitola pojednává o zákonodárství a o sbírkách církevního práva, které se buď dodnes dochovaly na našem území, nebo o jejichž dřívějším výskytu na našem území máme alespoň informaci (s. 87–136). Badatelé, kteří se nejvíce zasloužili o prohloubení našich znalostí z této oblasti, a kteří jsou v této kapitole také nejvíce citováni, jsou opět J. Kejř a M. Boháček. Právě zde zůstává ale stále ještě velký prostor pro další badatelskou činnost, přestože podle odhadu J. Kejře v důsledku různých válek, požárů, sekularizace a dalších pohrom se z původního počtu církevně právních rukopisů, které v českých středověkých knihovnách kdysi existovaly, dochovala do dnešních dnů necelá desetina. Ne všechny z těchto dochovaných rukopisů ale byly důkladně prozkoumány a zpracovány. Přehled jednotlivých dochovaných pramenů se věnuje pochopitelně na prvním místě výskytu klíčových sbírek, které později společně vytvořily po staletí platné církevní (podle Kraflova trojrozdělení kanonické) univerzální právo. Kromě Gratiánova dekretu, Dekretálů Řehoře IX. a navazujících sbírek obecně platného kanonického práva ale na našem území sehrálo důležitou roli rovněž partikulární církevní právo, tvořené legátskými, provinciálními a diecézními statuty. Zatímco totiž běžný farář mohl jenom stěžejně vlastnit kompletní Gratiánův dekret a na něj navazující sbírky papežských dekretálů, opisy statut, ve kterých byly shrnuty základní povinnosti veškerého duchovenstva, musel již nejpozději ve 2. polovině 14. století mít k dispozici každý farář, a zároveň musel znát jejich obsah, což bylo v rámci vizitací přísně kontrolováno. Vlastní statuta ale měly i kapitulní kostely, církevní řády i univerzita.

Nejenom v civilním, ale i v církevním právním životě sehrálo procesní právo často významnější roli než učená teorie. Církevní právo proto zanechalo i u nás dostatečné množství materiálu s touto tematikou. Pátá kapitola práce (s. 137–166) je proto věnována církevnímu soudnictví. Pojednává se zde o jednotlivých církevních hodnostářích, do jejichž kompetence náležel výkon církevní soudní moci (arcijáhen, oficiál, generální vikář, korektor kléru). Záznamy o výkonu církevního soudnictví, z větší části u nás již v minulosti editované, představují významný historický pramen pro naši medievalistiku. Zvláště důležitým procesním nástrojem byl římsko-kanonický proces, který i u nás nalezl své uplatnění, třebaže jeho praktická aplikace zřejmě v podmínkách české církve kupříkladu ve srovnání s Itálií probíhala značně zjednodušenou formou.

Další kapitoly práce jsou věnovány veřejnému notariátu (s. 167–172) a vztahu mezi církevním právem a teologií (s. 173–218). Zde P. Krafl upozorňuje na průniky mezi

kanonickým právem a teologií, jež jsou ostatně patrné i u samotného Gratiánova dekretu. Liturgické texty, úryvky ze spisů církevních Otců, morální příkazy a další podobné úryvky náležely totiž původně do oblasti teologie, a teprve svým zařazením do Gratiánova dekretu se druhotně staly také normativním právním předpisem. Do takovéto hraniční oblasti, ležící mezi teologií a právem, P. Krafl zařazuje liturgické právo a jeho předpisy, právo sakramentální, pojednávající o jednotlivých svátostech a o jejich udílení, a rovněž právo kanonizační.

Poslední kapitoly pak pojednávají o právu majetkovém (s. 219–254), o církevněprávní vzdělanosti (s. 255–288), dále je připojena pro české prostředí povinná stručná kapitola Husitští teologové a kanonické právo (s. 289–294), a závěrečná kapitola se týká vlivu kanonického práva na světské právo (s. 295–299). Toto poslední téma, byť velice stručně pojednané, vhodně upozorňuje na skutečnost, že nejenom římské právo ve středověku ovlivňovalo další právní systémy, ale i kanonické právo s tématy sobě vlastními mělo na celou evropskou právní vzdělanost, a i na samotné středověké římské právo rovněž nemalý vliv.

Klíčovou součástí publikace je obsáhlý soupis pramenů a literatury (s. 309–376). Kniha P. Krafla je nejenom kompletním souhrnem dosavadního bádání v oblasti středověkého církevního práva v českých zemích, ale i nezbytnou příručkou pro toho, kdo by se uvedené oblasti, ve které ještě mnoho práce zbývá vykonat, chtěl v budoucnu věnovat.

Miroslav Černý

doi: 10.14712/2464689X.2023.35